

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY SUDI PLENUMIINING QARORI

36 -sonli

20 21 yil « 27 » noyabr

Toshkent shahri

Иқтисодий ишларни кассация тартибида кўриш бўйича суд амалиёти тўғрисида

Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилганлиги, суд амалиётида масалалар келиб чиқаётганлиги муносабати билан ҳамда қонун нормаларини бир хилда ва тўғри қўлланилишини таъминлаш мақсадида, Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонунининг 22-моддасига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми

Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Тушунтирилсинки, иқтисодий ишларнинг кассация тартибида қайта кўрилиши биринчи ва апелляция инстанцияси судлари ҳужжатларининг қонунийлиги ва асослилиги, улар томонидан моддий ҳуқуқ нормалари тўғри қўлланилишини ва процессуал қонун талабларига риоя этилишини таъминловчи муҳим ҳуқуқий институт ҳисобланади.

2. Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси (бундан буён матнда ИПК деб юритилади) 282-моддасига мувофиқ, биринчи инстанция судининг апелляция тартибида кўрилган ҳал қилув қарори ва апелляция инстанцияси судининг қарори устидан кассация тартибида шикоят қилиш (протест келтириш) ҳуқуқи қуйидагиларга тегишли:

даъвогар, аризачи, жавобгар, учинчи шахс, уларнинг вакилларига;
тарифлар ва учинчи шахсларнинг ҳуқуқий ворисларига;

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакилига, тадбиркорлик субъектлари ўртасида юзага келадиган иқтисодий низолар, шунингдек, тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган низолар бундан мустасно;

фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларининг ҳимоясида даъво аризаси (ариза)

берган давлат органлари ва бошқа шахсларга (ИПК 50-моддасининг биринчи қисми);

ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақида суд қарор қабул қилган шахсга; прокурорга.

Ишда иштирок этувчи шахсининг вакили, шу жумладан, адвокат суд ҳужжати устидан кассация тартибида шикоят қилишга, башарти бундай ҳуқуқ ваколат берувчи томонидан берилган ишончномада махсус кўрсатилган бўлгандагина ҳақли (ИПК 63-моддасининг иккинчи қисми).

Ишда иштирок этувчи шахсининг ҳуқуқий вориси томонидан берилган кассация шикоятига ҳуқуқ ўтганлиги фактини тасдиқловчи ҳужжатлар илова қилиниши керак.

Прокурор ўзининг иштирокида кўрилган иш бўйича кассация протести келтиришга, прокурор иштирокисиз кўрилган иш бўйича эса, тарафларнинг мурожаати мавжуд бўлганда кассация протести келтиришга ҳақли.

3. Судларга тушунтирилсинки, ИПК 50-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ, давлат органлари ва бошқа шахслар (масалан, Савдо-саноат палатаси, фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашлари ва ҳ.к.) даъво улар томонидан тақдим этилган ҳолдагина суд ҳужжати устидан кассация тартибида шикоят бериши мумкин, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил бундан мустасно.

4. Қонунга мувофиқ, кассация шикояти (протести) апелляция инстанцияси судининг қарори қабул қилинган кундан эътиборан бир йил ичида Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига берилади (ИПК 284, 285-моддалари).

5. ИПК 119-моддасининг тўртинчи қисмига кўра, кассация шикояти (протести) бериш муддати апелляция инстанцияси суди қарори қабул қилинган куннинг эртасидан бошлаб ҳисобланади ва мазкур муддат охирги ойининг тегишли санасида тугайди. Бунда апелляция инстанцияси суди қарорининг фақат хулоса қисми эълон қилиниши кассация шикояти (протести) бериш муддатини ҳисоблашга таъсир кўрсатмайди, бироқ муддатни тиклаш ҳақидаги илтимосномани ҳал қилишда инобатга олинади.

Агар кассация шикояти (протести) почта орқали процессуал муддатнинг охирги куни соат йигирма тўртга қадар жўнатилган бўлса, муддат ўтмаган ҳисобланади. Бундай ҳолда кассация шикояти (протести) бериш санаси алоқа хати қабул қилинганлигини тасдиқловчи конвертдаги штамп, буюртма хат қабул қилинганлиги ҳақидаги квитанция ёхуд бошқа ҳужжат бўйича белгиланади.

6. Кассация шикояти (протести) беришнинг ўтказиб юборилган муддати кассация инстанцияси суди судьяси томонидан манфаатдор шахс

илтимосномаси бўйича, башарти у кассация шикояти (протести) бериш муддати ўтган кундан эътиборан уч ойдан кечиктирмай берилган ва муддат ўтказиб юборилиши сабаблари узрли деб топилган бўлса, тикланиши мумкин (ИПК 285-моддасининг иккинчи қисми).

Кассация шикояти (протести) беришнинг ўтказиб юборилган муддатини тиклаш ҳақидаги илтимоснома кассация шикояти (протести) билан бирга берилади. Ушбу процессуал муддатни тиклаш ҳақидаги илтимоснома бевосита кассация шикоятида (протестида) кўрсатилиши мумкин.

7. Шунинг назарда тутиш лозимки, процессуал ҳаракатларни амалга оширишга объектив тўсқинлик қилувчи ҳолатлар узрли сабабларга киритилиши мумкин (масалан, фавқулодда ҳолатлар, сув тошқинлари, эпидемиялар, пандемия, карантин, ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақида суд қарор қабул қилган шахснинг суд ҳужжатидан беҳабарлиги).

Юридик шахс вакилининг хизмат сафарига, меҳнат таътилида бўлиши, ҳуқуқшуноснинг бўлмаслиги, вакилнинг ёрдами ёки давлат божини тўлаш учун пул маблағларининг мавжуд эмаслиги юридик шахс томонидан кассация шикояти бериш муддати ўтказилганлигининг узрли сабаблари сифатида кўрилиши мумкин эмас.

8. Ўтказиб юборилган кассация шикояти (протести) бериш муддатини тиклаш ҳақида ИПК 285-моддасининг иккинчи қисмида белгиланган уч ойлик муддат ўтказиб юборилганидан кейин берилган илтимосномани қаноатлантириш рад этилади. Агар кассация шикояти (протести) беришнинг бир йиллик муддатини тиклаш рад этилган бўлса, кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш рад этилиши лозим (ИПК 291-моддаси биринчи қисмининг 4-банди).

9. Кассация шикояти (протести) беришнинг ўтказиб юборилган муддатини тиклаш ҳақидаги масала кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш масаласи кўриб чиқиляётганда муҳокама қилинади.

Муддат ўтказиб юборилганлиги муносабати билан кассация шикоятини (протестини) қабул қилишни рад этиш ҳақидаги ажрим устидан ИПК 306-моддасида назарда тутилган тартибда шикоят (протест) берилиши мумкин.

10. ИПК 286-моддасида кассация шикоятининг (протестининг) шакли ва мазмунига доир талаблар белгиланганлиги сабабли, судья ҳар бир ҳолда кассация шикояти (протести) берган шахс томонидан қонунда кўрсатилган талабларга риоя қилинганлигини текшириши лозим.

Шунинг инобатга олиш керакки, қонунга кўра, кассация шикояти (протести) ва унга илова қилинган ҳужжатлар нусхаларини ишда иштирок этувчи шахсларга юбориш ёки топшириш кассация шикояти (протести) берган шахс зиммасига киритилган бўлиб, бу буюртма хат юборилганлиги

ҳақидаги квитанция, улар қабул қилинганлиги ҳақидаги тилхат ва бошқалар билан тасдиқланиши лозим.

11. Қонунга кўра (ИПК 288-моддаси), кассация шикоятига кўйидагилар илова қилинади:

давлат божи ва почта харажатлари тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар;

ишда иштирок этувчи бошқа шахсларга кассация шикоятининг ва унга илова қилинган, ушбу шахсларда мавжуд бўлмаган ҳужжатларнинг кўчирма нусхалари юборилганлигини ёки топширилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

кассация шикояти вакил томонидан имзоланган тақдирда, унинг имзолаш ваколатини тасдиқловчи ҳужжат.

Кассация протестига ишда иштирок этувчи бошқа шахсларга кассация протести ва унга илова қилинган, ушбу шахсларда мавжуд бўлмаган ҳужжатларнинг кўчирма нусхалари юборилганлигини ёки топширилганлигини тасдиқловчи ҳужжат, прокурор иштирокисиз кўрилган иш бўйича тарафнинг мурожаати кўчирма нусхаси илова қилинади.

Апелляция шикоятини (протестини) қайтариш ва апелляция шикоятини (протестини) қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги ажрим устидан берилган кассация шикоятига (протестига) қайтарилган шикоят (протест) ва уни судга тақдим этишда унга илова қилинган ҳужжатлар ҳам илова қилиниши керак.

Кассация шикоятига давлат божи ва почта харажатлари тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатларнинг асли илова қилиниши керак, тўлов электрон тарзда амалга оширилган ҳоллар бундан мустасно.

Қайд этилган талабларга риоя этмаслик шикоятни ИПК 292-моддаси биринчи қисмининг 2-4-бандларига, протестни эса ИПК 292-моддаси биринчи қисми 2-3-бандларига асосан қайтариш учун асос бўлади.

12. Шикоятни имзолашда факсимиледан фойдаланишга йўл кўйилмайди, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Агар шикоятни қабул қилишда судьяда шикоятни имзолаган шахсда таъсис ҳужжатларига мувофиқ уни имзолаш ҳуқуқи мавжудлиги борасида шубҳа туғилса, судья кассация шикоятини иш юритишга қабул қилади ва аризага унинг шикоятни имзолашга ваколатини тасдиқловчи далилларни тақдим этишни таклиф қилади. Бундай далил тақдим этилмаганда кассация инстанцияси суди шикоятни ИПК 295-моддасининг биринчи қисмига асосан, кўрмасдан қолдиради.

13. Кассация шикояти берган шахс томонидан давлат божи тўлашнинг қонун билан белгиланган тартиби ва миқдорларига риоя қилинганлиги ҳақидаги масалани ҳал қилишда судья “Давлат божи тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни 5-моддасининг 2-банди, 9-моддаси ва қайд этилган Қонунга илова “Давлат божи ставкаларининг миқдорлари”га амал қилиши лозим.

Давлат божи тўлашни кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлаш ҳақидаги илтимоснома судья томонидан кассация шикоятини қабул қилишда ҳал қилиниши лозим.

14. Тушунтирилсинки, кассация инстанцияси суди судьяси кассация шикояти (протести) бўйича ишни суддан талаб қилиб олишга ҳақли.

Ишни талаб қилиб олиш ҳақидаги масала судья томонидан кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш тўғрисидаги ажримда ҳал қилинади.

15. Келиб тушган кассация шикояти (протести) кассация инстанцияси судининг судьяси томонидан ўрганиб чиқилади ва у беш кунлик муддатда ИПК 289-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган қуйидаги ажримлардан бирини чиқаради:

кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш ва ишни талаб қилиб олиш тўғрисида;

кассация шикоятини (протестини) қабул қилишни рад этиш тўғрисида;

кассация шикоятини (протестини) қайтариш тўғрисида.

Кассация шикоятини (протестини) ўрганиш натижалари бўйича чиқарилган ажримнинг кўчирма нусхаси ишда иштирок этувчи шахсларга ажрим чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирмай юборилади.

16. Тушунтирилсинки, давлат органлари ва бошқа шахсларнинг кассация шикоятини иш юритишга қабул қилиш, агар иш уларнинг даъво аризаси асосида қўзғатилган бўлмаса, ИПК 291-моддаси биринчи қисмининг 1-бандига асосан, рад этилиши керак, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил бундан мустасно.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил томонидан тадбиркорлик субъектлари ўртасида юзага келган низо юзасидан, шунингдек, тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган низо юзасидан қабул қилинган суд ҳужжати устидан берилган кассация шикоятини иш юритишга қабул қилиш ҳам шу асослар бўйича рад этилиши лозим.

17. Кассация тартибида шикоят қилиниши (протест келтирилиши) мумкин бўлмаган суд ҳужжати устидан берилган кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш ИПК 291-моддаси биринчи қисмининг 2-бандига асосан, рад этилади.

Қонунга кўра, биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг қуйидаги:

ишни ёпиқ суд мажлисида муҳокама қилиш (ИПК 11-моддаси);

ўзини ўзи рад қилиш ёки судья, прокурор, эксперт, мутахассис, суд мажлиси котиби, таржимонни рад қилиш тўғрисидаги масалани кўриш натижалари (ИПК 23-моддаси);

ишни бошқа иқтисодий судга тегишлилиги бўйича ўтказиш (ИПК 39-моддаси);

бошқа жавобгарни ишда иштирок этишга жалб этиш ёки жалб этишни рад қилиш (ИПК 44-моддаси);

ишга дахлдор бўлмаган жавобгарни алмаштириш (ИПК 45-моддаси);
ишда иштирок этишга учинчи шахсларни жалб қилиш (ИПК 47, 48-моддалари);

мутахассисни суд мажлисида иштирок этиш учун жалб қилиш (ИПК 57-моддаси);

далилларни талаб қилиб олиш ва уларни турган жойида кўздан кечириш (ИПК 69, 70-моддалари);

ашёвий далилларни қайтариш (ИПК 79-моддаси);

экспертиза тайинлаш ёки экспертиза тайинлаш ҳақидаги илтимосномани қаноатлантиришни рад этиш (ИПК 80-моддаси);

суд топшириғи (ИПК 91-моддаси);

суд топшириғининг ижроси (ИПК 92-моддаси);

иш юритишни тиклаш (ИПК 106-моддаси);

процессуал муддатларни тиклаш (ИПК 123-моддаси);

процессуал муддатни узайтириш ёки узайтиришни рад этиш (ИПК 124-модда);

келишув битимини тасдиқлашни рад этиш (ИПК 134-моддаси);

суд буйруғини бекор қилиш (ИПК 147-моддаси);

даъво аризасини иш юритишга қабул қилиш ва иш кўзғатиш (ИПК 153-моддаси);

даъвонинг асосини ёки предметини ўзгартиришни, даъво талаблари миқдорини кўпайтиришни ёки камайтиришни, даъвогарнинг даъводан тўлиқ ёки қисман воз кечишини қабул қилиш ёхуд қабул қилишни рад этиш (ИПК 157-моддаси);

ишларни бирлаштириш (ИПК 158-моддаси);

талабларнинг бир қисмини алоҳида иш юритишга ажратиш (ИПК 159-моддаси);

қарши даъвони қабул қилиш (ИПК 161-моддаси);

ишни суд муҳокамасига тайёрлаш (ИПК 162-моддаси);

ишда иштирок этувчи шахсларнинг аризалари ва илтимосномаларини ҳал этиш (ИПК 169-моддаси);

суд муҳокамасини кейинга қолдириш (ИПК 171-моддаси);

апелляция шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш (ИПК 267-моддаси);

қонуний кучга кирган суд ҳужжатини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш тўғрисидаги аризани иш юритишга қабул қилиш (ИПК 330-моддаси);

ижро ишини юритишни тиклаш (ИПК 346-моддаси) ҳақидаги ажримлари устидан кассация тартибида шикоят қилиниши (протест келтирилиши) мумкин эмас.

Қонунга кўра, биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг ижро варақаси (ИПК 336-моддаси) устидан ҳам кассация тартибида шикоят қилиниши (протест келтирилиши) мумкин эмас.

18. Кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилишни рад этиш ва кассация шикоятини (протестини) қайтариш ҳақидаги ажримда тегишлича ИПК 291-моддасининг биринчи қисмида ҳамда 292-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган аниқ асослар кўрсатилиши керак.

ИПК 291 ва 292-моддаларида назарда тутилмаган асослар бўйича кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилишни рад этиш ёки қайтаришга йўл қўйилмайди.

Кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилишни рад этиш ёки қайтариш тўғрисидаги ажрим бекор қилинган ҳолда, у судга дастлаб тақдим этилган кунда берилган ҳисобланади.

19. Тушунтирилсинки, кассация шикоятида (протестида) уни имзолаган шахснинг фамилияси кўрсатилиб, исми ёки исми ва отасининг исми кўрсатилмаганлиги шикоятни (протестни) ИПК 292-моддаси биринчи қисмининг 1-бандига асосан қайтариш учун асос бўлмайди.

Кассация шикояти (протести) электрон рақамли имзо билан тасдиқланиши мумкин. Бунда судлар шунинг эътиборга олиши керакки, электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлиги Ўзбекистон Республикаси Олий судининг ахборот тизимида тасдиқланган бўлиши лозим, акс ҳолда у имзоланмаган ҳисобланади.

20. Қонунга кўра (ИПК 294¹-моддаси), кассация шикоятини (протестини) суд муҳокамасида кўриб чиқиш учун тайинлаш тўғрисидаги масала иш кассация инстанцияси судига келиб тушган кундан эътиборан беш кундан кечиктирмай ҳал қилинади.

Кассация шикоятини (протестини) суд муҳокамасида кўриб чиқиш учун тайинлаш тўғрисидаги ажримда суд мажлисини ўтказиш вақти ва жойи кўрсатилади.

Агар суд мажлиси видеоконференцалоқа режимида ўтказиладиган бўлса, бу ҳақда кассация шикоятини (протестини) суд муҳокамасида кўриб чиқиш учун тайинлаш тўғрисидаги ажримда кўрсатилади ва у ишда иштирок этувчи шахсларга ҳамда видеоконференцалоқа ўтказилишига кўмаклашадиган тегишли судга юборилади (ИПК 166-моддасининг иккинчи қисми).

21. ИПК 294-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ, судья ишда иштирок этувчи шахслар илтимосномасига кўра, суд ҳужжатлари ижросини иш бўйича кассация инстанцияси судига иш юритиш тамомлангунига қадар тўхтатиб туришга ҳақли.

Суд ҳужжати ижросини тўхтатиб туриш ёки унинг ижросини тўхтатиб туришни рад этиш ҳақида судья кассация шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилиш тўғрисидаги ажримда ёхуд алоҳида ажримда кўрсатиши мумкин.

Суд ҳужжатлари ижросини тўхтатиб туришни бекор қилиш тўғрисида ишни мазмунан кўриш натижалари бўйича кассация инстанцияси суди қарорининг хулоса қисмида ёхуд кассация инстанцияси судининг алоҳида ажримда кўрсатилиши лозим.

Зарур ҳолларда судья (суд) ишда иштирок этувчи шахс илтимосномасига кўра, кассация инстанцияси судида иш юритиш тамомлангунига қадар ИПК 94-моддасида назарда тутилган даъвони таъминлаш чораларини кўришга ҳақли.

22. Шуни назарда тутиш лозимки, қонунда кассация шикоятини (протестини) кўрмасдан қолдириш ва кассация шикояти (протести) бўйича иш юритишни тугатиш учун турлича асослар назарда тутилган бўлиб, уларнинг ҳуқуқий оқибатлари ҳам жиддий фарқ қилади.

Кассация шикояти (протести) ИПК 295-моддасида назарда тутилган асослар бўйича кўрмасдан қолдирилганда, уни кўрмасдан қолдириш учун асос бўлган ҳолатлар бартараф қилингандан сўнг, шикоят (протест) янгидан берилиши мумкин. ИПК 296-моддасининг биринчи қисмида назарда тутилган асослар бўйича иш юритиш тугатилганда, айнан бир шахс томонидан ва айнан шу асослар бўйича такроран берилган кассация шикояти (протести) кўрмасдан қайтарилади.

Кассация шикоятини (протестини) кўрмасдан қолдириш тўғрисида, кассация шикояти (протести) бўйича иш юритишни тугатиш тўғрисида суд ажрим чиқаради.

23. Кассация инстанцияси суди томонидан иш ИПК 297-моддасида назарда тутилган тартибда кўриб чиқилади.

Кассация инстанцияси судида, жумладан, бошқа жавобгарни ишда иштирок этиш учун жалб қилиш (ИПК 44-моддаси), ишга дахлдор бўлмаган жавобгарни алмаштириш (ИПК 45-моддаси), учинчи шахсларни ишда иштирок этишга жалб қилиш (ИПК 47, 48-моддалари), даъвонинг предмети ёки асосини ўзгартириш, даъво талаблари миқдорини ўзгартириш (ИПК 157-моддаси), ишларни битта иш юритишга бирлаштириш (ИПК 158-моддаси), талабларнинг бир қисмини алоҳида иш юритишга ажратиш (ИПК 159-моддаси), қарши даъво тақдим этиш (ИПК 161-моддаси), шунингдек, қонунда фақат биринчи инстанция суди учун белгиланган бошқа қоидалар қўлланилмайди.

Қонунда кассация инстанцияси суди томонидан ишни кассация тартибида кўриш вақти ва жойи ҳақида ишда иштирок этувчи шахслар хабардор қилиниши шартлиги белгиланганлиги сабабли, ушбу талабнинг бажарилмаганлиги суд муҳокамаси кейинга қолдирилишига олиб келади.

Суд муҳокамасини ўтказиш вақти ва жойи ҳақида тегишли тарзда хабардор қилинган, шикоят (протест) берган шахснинг ва ишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг кассация инстанцияси судининг мажлисига келмаганлиги ишни уларнинг иштирокисиз кўришга тўсқинлик қилмайди.

24. ИПК 298-моддасига мувофиқ, кассация шикоятни берган шахс суд хужжати чиқарилгунига қадар шикоятдан воз кечишга, протест келтирган прокурор, шунингдек юқори турувчи прокурор, протестни чақириб олишга ҳақли.

Шикоятдан воз кечилганлиги (протест чақириб олинганлиги) муносабати билан шикоят (протест) бўйича иш юритишни тугатиш масаласи кассация инстанцияси суди томонидан шикоятни (протестни) кўриш учун тайинланган суд мажлисида ҳал қилинади ва бунда шахснинг шикоятдан воз кечиш (протестни чақириб олиш) ваколоти текширилиши зарур. ИПК 63-моддаси мазмунига кўра, ишда иштирок этувчи шахснинг вакили, агар ишончномада бундай ҳуқуқ махсус кўрсатилмаган бўлса, кассация шикоятдан воз кечишга ҳақли эмас.

Тушунтирилсинки, кассация шикоятдан воз кечилганда (протест чақириб олинганда) кассация шикояти (протести) бўйича иш юритиш тугатилади, бошқа кассация шикояти (протести) мавжуд бўлган ҳоллар бундан мустасно.

25. Тушунтирилсинки, ишни кассация тартибида кўришда суд янги далилларни текшириш ва янги фактларни аниқлашга ҳақли бўлмасдан, биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан моддий ҳуқуқ нормалари тўғри қўлланилганлиги ва процессуал қонун талабларига риоя қилинганлигини иш материаллари бўйича текширади.

Биринчи инстанция судида кўриб чиқиш предмети бўлмаган янги талаблар кассация инстанцияси суди томонидан кўриб чиқилмайди.

ИПК 296-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ, агар кассация шикоятида (протестида) биринчи инстанция суди томонидан кўриб чиқиш предмети бўлмаган янги талаблар билдирилган бўлса, кассация инстанцияси суди шикоятнинг (протестнинг) бу талабларга тааллуқли қисми бўйича иш юритишни тугатади. Бунда янги талаблар деганда, моддий-ҳуқуқий талаблар, шунингдек, биринчи инстанция судида ишни кўришда иштирок этмаган шахсга нисбатан билдирилган талаблар тушунилади.

26. ИПК 300-моддасига мувофиқ, кассация шикояти (протести) бўйича иш кассация инстанцияси суди томонидан ишни муҳокамага тайинлаш тўғрисида ажрим чиқарилган кундан эътиборан бир ойдан ортиқ бўлмаган муддатда кўрилади.

Алоҳида ҳолларда кассация шикоятини (протестини) кўриб чиқиш муддати суд томонидан кўпи билан бир ойга узайтирилиши мумкин. Кассация шикоятини (протестини) кўриш муддати узайтирилганлиги тўғрисидаги ажрим чиқарилади.

27. Қонунга кўра, ишни кассация тартибида кўришда қуйидагилар аниқланиши лозим:

суднинг ҳал қилув қарори, ажрими, қарорида баён қилинган хулосаларнинг иш ҳолатларига мувофиқлиги;

моддий ҳуқуқ нормалари тўғри қўлланилганлиги ва (ёки) процессуал қонун талабларига амал қилинганлиги;

биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан қабул қилинган суд ҳужжатларининг мазмун ва шакл жиҳатидан қонунда кўрсатилган талабларга мувофиқлиги.

28. Кассация инстанцияси суди томонидан иш юритишни тўхтатиб туриш ИПК 9-бобида назарда тутилган асослар ва тартибда амалга оширилади.

ИПК 101-моддаси биринчи қисмининг 1-бандида белгиланган нормани қўллашда шуни назарда тутиш керакки, агар кўрсатилган ҳолатлар ишни кўришга тўсқинлик қилмаса, кассация тартибида иш юритишни тўхтатиб туриш мумкин эмас.

Иш юритиш тикланганлиги тўғрисида кассация инстанцияси суди ажрим чиқаради ва иш кўриладиган куни ва вақти тўғрисида ишда иштирок этувчи шахсларни хабардор қилади.

29. Кассация шикоятини (протестини) мазмунан кўриш натижалари бўйича кассация инстанцияси суди қарор қабул қилади.

Кассация инстанцияси суди қарори ишни кўриш тугаши биланоқ дарҳол қабул қилинади. Айрим ҳолларда асослантирилган қарорни тайёрлаш беш кунгача бўлган муддатга кечиктирилиши мумкин, бироқ унинг қарор қисмини суд кассация шикояти (протести) муҳокамаси тамомланган мажлисининг ўзида эълон қилиши керак.

Кассация инстанцияси суди қарори қабул қилинган кундан эътиборан қонуний кучга киради.

30. Кассация инстанцияси суди ўз қарорида кассация шикоятидаги (протестидаги) ҳар бир вақти, унинг асосли ёхуд асоссизлиги ҳақидаги хулосани баён этган ҳолда муҳокама қилишга мажбур.

Кассация инстанцияси суди қарорининг хулоса қисмида ишни шикоят (протест) бўйича кўриш натижалари тўғрисидаги хулосалар, шунингдек, суд харажатлари тақсимланиши кўрсатилиши керак.

Суд қарори ўқиб эшиттирилганидан сўнг, ишда иштирок этувчи шахсларга қабул қилинган қарорнинг мазмун-моҳияти, ишни кассация тартибида такроран кўриш ҳақида протест киритиш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиш ҳуқуқи, шунингдек, суд мажлиси баённомаси билан танишиш муддати тушунтирилади.

31. ИПК 302-моддасига мувофиқ, суд ҳужжатларини кассация инстанциясида ўзгартириш ёки бекор қилишга қуйидагилар асос бўлади:

иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатлар тўлиқ аниқланмаганлиги;
суд аниқланган деб ҳисоблаган, иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатларнинг исботланмаганлиги;

ҳал қилув қарорида баён этилган хулосаларнинг иш ҳолатларига мувофиқ келмаслиги;

моддий ва (ёки) процессуал ҳуқуқ нормаларининг бузилганлиги ёхуд нотўғри қўлланилганлиги.

32. Моддий ҳуқуқ нормаларини бузиш ёки нотўғри қўллаш деганда, биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан қўлланилиши лозим бўлган қонун ёки бошқа қонунчилик ҳужжатини қўллагаслик ёхуд қўлланилиши лозим бўлмаган қонун ёки бошқа қонунчилик ҳужжатини қўллаш ёхуд қонунни ёки бошқа қонунчилик ҳужжати нотўғри талқин қилинганлиги тушунилиши керак.

Процессуал ҳуқуқ нормаларининг бузилиши ёки нотўғри қўлланилиши, агар бу ишнинг нотўғри ҳал этилишига олиб келган бўлса, шунингдек, ИПК 302-моддасининг тўртинчи қисмида назарда тутилган ҳолларда суд ҳужжатларини бекор қилиш учун асос бўлади.

Шуни назарда тутиш лозимки, агар қонун ҳуқуқий муносабатлар вужудга келган пайтда амалда бўлган қонунчилик ҳужжати қўлланилишига йўл қўйса, биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан ўз кучини йўқотган қонунчилик ҳужжати қўлланилганлиги суд қарорларини бекор қилиш учун асос бўлмайди.

33. ИПК 301-моддасига мувофиқ, кассация инстанцияси суди қуйидагиларга ҳақли:

ҳал қилув қарори, қарорни ўзгаришсиз, кассация шикоятини (протестини) эса қаноатлантирмасдан қолдиришга;

ҳал қилув қарори, қарорни тўлиқ ёки қисман бекор қилишга ва ишни янгидан кўриш учун юбормасдан янги қарор қабул қилишга;

ИПК 302-моддаси биринчи қисмининг 1-бандида ва тўртинчи қисмининг 4 ва 7-бандларида назарда тутилган асослар мавжуд бўлганда, ҳал қилув қарорини, қарорни бекор қилишга ва ишни янгидан кўриш учун суд ҳужжати бекор қилинган суд инстанциясига юборишга;

ҳал қилув қарорини, қарорни ўзгартиришга;

ҳал қилув қарорини, қарорни тўлиқ ёки қисман бекор қилишга ва иш юритишни тугатишга ёхуд аризани (шикоятни) тўлиқ ёки қисман кўрмасдан қолдиришга;

суд ҳужжатларининг баъзиларини бекор қилишга ва иш бўйича илгари қабул қилинган суд ҳужжатларидан бирини ўз кучида қолдиришга.

34. Кассация инстанцияси суди, агар биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан суд ҳужжатлари қонунга мувофиқ чиқарилган деган хулосага келса, кассация шикоятини (протестини) қаноатлантирмасдан қолдиришга, ҳал қилув қарори, ажрим, қарорни эса, ўзгаришсиз қолдиришга ҳақли.

35. ИПК 301-моддасининг 3-бандини қўллашда шуни инобатга олиш лозимки, ушбу асос бўйича ишни янгидан кўриш учун биринчи ёки апелляция инстанцияси судига юборишга, иш учун аҳамиятли бўлган ҳолатлар тўлиқ аниқланмаган, ишда иштирок этишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида суд томонидан ҳал қилув қарори қабул қилинган, шунингдек, арз қилинган талаб бўйича ҳал қилув қарори қабул қилинмаган ҳолда, йўл қўйилади.

Биринчи инстанция суди томонидан даъво предмети ёки асосини ўзгартириш, даъво талаблари миқдорини ўзгартириш тўғрисидаги аризани (ИПК 157-моддаси), шунингдек, қарши даъво аризасини (ИПК 160-моддаси) иш юритишга қабул қилишни асоссиз рад этилиши ҳал қилув қарори ва апелляция инстанцияси суди қарорини бекор қилиш учун асос бўлади.

Ижро этилмаган суд ҳужжати бекор қилиниб ёки ўзгартирилиб, даъвони тўлиқ ёки қисман рад этиш тўғрисида янги суд ҳужжати қабул қилинса ёхуд иш юритиш тугатилса ёки даъво кўрмасдан қолдирилса, кассация инстанцияси суди қарорининг хулоса қисмида суд ҳужжатининг тегишлича бекор қилинган ёки ўзгартирилган қисми бўйича ундирув тўлиқ ёки қисман бекор қилиниши кўрсатилади.

36. Кассация инстанцияси суди ИПК 107 ва 110-моддаларида кўрсатилган асослар бўйича, агар шундай қарор қабул қилинишига сабаб бўлувчи ҳолатлар аниқланган бўлса, ҳал қилув қарори, қарорни бутунлай ёки қисман бекор қилишга, аризани кўрмасдан қолдиришга ёхуд иш юритишни тугатишга ҳақли.

37. Кассация инстанцияси суди ИПК 190 ва 191-моддаларида назарда тутилган ҳолларда:

қарорни тушунтиришга;

қарор матнида йўл қўйилган хатоларни ва арифметик хатоларни тузатишга ҳақли.

Ушбу масалалар суд мажлисида ишда иштирок этувчи шахсларни суд мажлиси ўтказилиши вақти ва жойи ҳақида хабардор қилган ҳолда кўрилади. Бироқ, мазкур шахсларнинг келмаслиги бу масалаларни ҳал этиш учун тўсқинлик қилмайди.

38. ИПК 199 ва 305-моддаларига мувофиқ, апелляция инстанцияси судида кўрилган биринчи инстанция судининг ажрими устидан, агар бу қонунда назарда тутилган ёки ишнинг келгусидаги ҳаракатланишига тўсқинлик қиладиган бўлса, кассация тартибида шикоят қилиниши (протест келтирилиши) мумкин.

Апелляция инстанцияси судида кўрилган биринчи инстанция судининг ажрими устидан кассация тартибида шикоят (протест) бериш ва уни кўриш, суднинг ҳал қилув қарори устидан кассация шикояти (протести) бериш ва кўриш учун назарда тутилган қоидалар бўйича амалга оширилади.

39. ИПК 305-моддасининг учинчи қисмига кўра, кассация инстанцияси суди апелляция инстанцияси судида кўрилган ажрим, қарор, апелляция инстанцияси судининг ажрими устидан берилган шикоятни (протестни) кўриб чиқиш натижалари бўйича қуйидагиларга ҳақли:

биринчи инстанция судининг ажримини, қарорини, апелляция инстанцияси судининг қарорини ўзгартиришсиз, кассация шикоятини (протестини) эса қаноатлангирмасдан қолдиришга;

биринчи инстанция судининг ажримини, қарорини, апелляция инстанцияси судининг қарорини ўзгартиришга ёки бекор қилишга ёхуд илгари қабул қилинган суд ҳужжатларидан бирини ўз кучида қолдиришга;

даъво аризасини қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги, даъво аризасини қайтариш, даъво аризасини кўрмасдан қолдириш, иш юритишни тугатиш, иш юритишни тўхтатиб туриш ҳақидаги ажримни, уларни ўз кучида қолдириш тўғрисидаги апелляция инстанцияси суди қарорини бекор қилишга ва даъво аризасини, ишни кўриш учун биринчи инстанция судига юборишга;

апелляция инстанцияси судининг апелляция шикоятини (протестини) иш юритишга қабул қилишни рад этиш тўғрисидаги, апелляция шикоятини (протестини) қайтариш тўғрисидаги, апелляция шикоятини (протестини) кўрмасдан қолдириш, апелляция шикояти (протести) бўйича иш юритишни тугатиш, апелляция инстанцияси судида иш юритишни тўхтатиб туриш ҳақидаги ажримни бекор қилишга ва апелляция шикоятини (протестини), ишни кўриш учун апелляция инстанцияси судига юборишга.

40. Қонунга кўра, кассация инстанцияси суди судьясининг кассация шикоятини (протестини) қабул қилишни рад этиш, кассация шикоятини (протестини) қайтариш тўғрисидаги ажримни кассация шикоятини берган (протестини келтирган) шахснинг аризаси бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси ёки унинг ўринбосарининг ажримни билан бекор қилиниши мумкин.

Кассация шикоятини (протестини) кўрмасдан қолдириш, кассация шикояти (протести) бўйича иш юритишни тугатиш тўғрисидаги кассация инстанцияси судининг ажримни Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси ёки унинг ўринбосарининг протести бўйича бекор қилиниши ва иш кассация тартибида мазмунан кўриб чиқилиши мумкин.

Кассация шикоятини (протестини) қабул қилишни рад этиш, кассация шикоятини (протестини) қайтариш, кассация шикоятини (протестини) кўрмасдан қолдириш, кассация шикояти (протести) бўйича иш юритишни тугатиш тўғрисидаги ажримни бекор қилиш ҳақидаги ариза суд ҳужжати устидан кассация шикояти бериш муддати давомида, ушбу муддат тугаган ҳолда эса, ажрим чиқарилган кундан эътиборан бир ой муддат ичида берилиши мумкин.

41. ИПК 282-моддасида кўрсатилган шахслар ишни кассация тартибида такроран кўриш тўғрисида протест келтириш ҳақидаги ариза билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси, Бош прокурори ёки уларнинг ўринбосарларига мурожаат қилишга ҳақли.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси, Бош прокурори ёки уларнинг ўринбосарлари ИПК 302-моддаси биринчи қисмининг 4-бандида назарда тутилган асослар мавжуд бўлганда, ишни кассация тартибида такроран кўриш тўғрисида протест келтиришга ҳақли.

Ишни кассация тартибида такроран кўриш тўғрисида протест киритиш ҳақидаги ариза кассация шикоят (протести) бериш муддати давомида, ушбу муддат тугаган тақдирда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан бир ой муддат ичида берилиши мумкин. Ушбу муддатлар ўтгандан сўнг берилган аризалар кўриб чиқилмайди ва ўтказиб юборилган муддатлар тикланмайди.

Ишни кассация тартибида такроран кўриш умумий асосларда беш нафар судьядан иборат таркибда амалга оширилади.

42. Кассация инстанцияси суди давлат органи ёки бошқа орган, ташкилот, мансабдор шахс ёки фуқаронинг фаолиятида қонун ҳужжатлари бузилиши факти аниқланганда, уларнинг суд процессида иштирокидан қатъий назар, хусусий ажрим чиқаришга ҳақли. Агар суд уларнинг ҳаракатларида жиноят аломатларини аниқласа, бу ҳақда жиноят иши кўзғатиш масаласини ҳал қилиш учун тегишли материалларни илова қилган ҳолда прокурорга хабар беради.

Хусусий ажрим чиқарилганлиги ҳақида суд мажлисида эълон қилинади ва бу ҳақда суд мажлиси баённомасида кўрсатилади.

43. Кассация шикоят иш кассация инстанцияси судида кўрилгандан сўнг келиб тушганда, уни берган шахсга ишни кассация тартибида такроран кўриш тўғрисида протест киритиш ҳақидаги ариза билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси, Бош прокурори ёки уларнинг ўринбосарларига мурожаат қилиш ҳуқуқи тушунтирилади.

44. Иқтисодий ишларни ўз вақтида ва тўғри ҳал этилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига ишларни кассация тартибида кўриш бўйича суд амалиётини ҳар чоракда умумлаштириш тавсия этилсин.

Ўзбекистон Республикаси
Олий суди раиси

К.Камилов

Пленум котиби,
Олий суд судьяси

И.Алимов